

**НАТХНЕННИЙ ПОШУКОМ
ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ
ПРО КУЛЬТУРУ УКРАЇНЦІВ.
З НАГОДИ 85-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ
АКАДЕМІКА МИКОЛИ МУШИНКИ!**

Степан ПАВЛЮК

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0975-8099>

доктор історичних наук, професор,
академік НАН України,

директор Інституту народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,

e-mail: ina@mail.lviv.ua

Невтомний наполегливий шукач цінностей своїх предків Микола Мушинка повний творчих сил і у своїх 85. Повз його увагу не промине цікава у світовому просторі подія, у якій йдеться про культурну спадщину чи сучасні історичні надбання українця — обов'язково відгукнеться доречними, змістовними роздумами у якомусь виданні. Ось буквально наприкінці 2020 року отримав звиклий для мене і такий приємний лист з проханням надрукувати два матеріали у журналі Інституту «Народознавчі зошити». Адже кожний допис М. Мушинки несе необхідне для збагачення пам'яті. Він боїться щось розгубити в сучасній швидкоплинності, у відсутності ідеологічної консолідованості, у трепетному стані української душі, яку так несамовито намагаються розшарпати споконвічні і новопризначені недруги нашої державності.

Зарубіжному академіку НАН України Миколі Мушинці боліло серце за поневолений та комуністично уярмлений лемківський край від юначих років самоусвідомлення власної неволі. Внутрішній усвідомлений супротив склався у студента Празького інституту російської мови і літератури, у якому домінували у навчальному процесі проросійські, радянські тенденції, і тільки окремі професори, зокрема Іван Панькевич, допускали приховане вільнодумство, що дозволяло частині студентської молоді розуміти і формуватися громадянами з незалежним способом мислення, не піддавшись тогочасним ідеологічним російсько-комуністичним настановам. Російський більшовизм, привезений на російських танках, волею-неволею прижився в європейських державах, як союзників Москви.

Чехословацький соціалізм, зокрема словацький, проявився адептом російської політики. Такий режим жорстко відстежував інакодумні суспільні рухи, прояви. Не просто було особі засвідчити своє зацікавлення національною культурою, історією, народною традиційністю чи словесністю. Усе трактувалось як вияв буржуазного націоналізму чи навіть антикомунізму.

Поталанило нашому Ювілярові стати аспірантом кафедри фольклору та етнографії Празького університету у самого проф. Карла Дворжака, блискучого фахівця з фольклористики. Зрозуміло, що молодий аспірант українець-лемко зорієнтував свою творчу перспективу вченого-фольклориста, насамперед на дослідженні лемківської словесності на Пряшівщині. А будучи скерованим у Київ на трирічне стажування у Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії АН України, запропонував тему кандидатської праці «Відображення еміграції у фольклорі

Зустріч Степана Павлюка з Миколою Мушинкою у його помешканні у Пряшеві (Словаччина)

українців Пряшівщини», яка не була схвалена. Було запропоновано зосередитися на дослідженні фольклористичної спадщини Володимира Гнатюка. Порада виявилася блискучою, бо лемківська культурна традиційна спадщина не постраждала, оскільки згодом їй присвятив своє творче життя М. Мушинка, але унікального дослідника набув незрівняний академік АН України Володимир Гнатюк.

Трирічне наукове відрядження молодий вчений використав сповна. Щонайбільше перехопив фольклористичних матеріалів з поїздок на Полісся, Волинь, які потім будуть належно використані при опрацюванні лемківського пісенного багатства. Неоціненні відомості почерпнув М. Мушинка в київських архівах, відомчих відділах рукописів. Але наполегливо черпав інформацію про головний об'єкт дослідження — Володимира Гнатюка, про якого укладе блискучу працю «Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в га-

лузі фольклористики, літературознавства та мовознавства», яка ляже в основу докторської дисертації, успішно захищеної у Києві в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії в 1992 році. І варто відзначити, що це був перший докторський захист з гуманітаристики у вже незалежній Соборній Україні.

Мені приємно признатися, що ідея і пропозиція здійснити докторський захист була висловлена йому під час першої зарубіжної етнографічної експедиції науковців Інституту народознавства на історичну Лемківщину у Словаччину. Зібрані багатющі теренові матеріали невдовзі будуть укладені у двотомне видання «Лемківщина», підготовлене вченими Інституту народознавства НАН України і, безумовно, з науково вишуканим розділом авторства М. Мушинки і текстом ще одного славного словацького вченого-етнографа українського походження, лемка, директора Свидницького музею української культури, який теж здобуде докторське звання у Києві у тому ж Інституті, Мирослава Сополіги.

В особі М. Мушинки сплелися в одно дві визначальні риси — національна і творча (наукова), які постійно простежуються на його цілеспрямованому шляху, який був геть не второваним. Перепони на тернистому шляху вдавалось долати зусиллями волі, підсиленою батьківськими переконаннями в любові до Бога і України, а також вихованим завзяттям, яке формувалось суворими традиціями життєвого буття — своє життя необхідно забезпечити щоденною працею.

І тільки опинився на київських пагорбах, освячених свободою, борнею за волю, за панування мудрості, карпатський легінь не проминув нагоди пізнати нуртування українського свідомого середовища національної еліти. Наполегливість і розсудливість дозволили Миколі ввійти в дисидентське середовище, спілкуватися з Іваном Дзюбою, Лесем Танюком, Іваном Світличним, Дмитром Павличком, Іваном Драчем та багатьма іншими. У Львові зацікавився з братами Горинями, Іваном Красовським, В'ячеславом Черноволом. Зав'язались приятельські стосунки з Євгеном Іванцівим, директором Наукової бібліотеки ім. Стефаніка та його дочкою Зоряною Болтарович і досвідченим вченим-етнографом, яка познайомила зі Станіславом Людкевичем, Миколою Колесою, Григорієм Смольським. Просто троянди й виноград, красиве і корисне, бо і в бібліотеці, і, зокрема, в Григорія Смольського відшукав неоціненні скарби — це ніким не викорис-

товувані численні матеріали про мистецтво і творчість Володимира Гнатюка, його рукописи.

Велика заповзятість до національних питань заспокоїла одержимого молодого дослідника у плані самобезпеки від «недрімаючих» кагебістів, та при черговому перевезенні через кордон нелегальної літератури, і в тому числі рукопису книги Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», при прискіпливому обшуку все було виявлено. Отож, звичайно, наслідком цього стала заборона відвідувати СРСР, а місцеві словацькі оперативні органи взяли під постійний контроль Миколу Мушинку.

І, все ж, нагромаджений матеріал про Володимира Гнатюка-фольклориста вилився в кандидатську дисертацію «Володимир Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття та його зв'язки з чехами і словаками», успішно захищену в 1967 році у Карловому університеті у Празі на кафедрі етнографії і фольклору.

Молодого вченого скерували на роботу в Університет ім. Шафарика, що у м. Пряшеві, в дослідний кабінет україністики. Почалася системна наукова праця, яка привела до тіснішої співпраці з багатьма українознавчими центрами в Європі, США, Канаді, і насамперед — з осередками Наукового Товариства ім. Шевченка. Вдалось різними маневрами побувати на наукових зустрічах у Парижі, де в ентешівській оселі в місті Серселі погодив із головою НТШ проф. Володимиром Кубійовичем, секретарем Аркадієм Жуковським видрук монографії про Володимира Гнатюка.

Наслідком українознавчого руху у світі і стало створення у 1968 році Міжнародної асоціації українців, осередок якого був організований у м. Пряшеві з ініціативи Миколи Мушинки.

Спецслужби комуністичного режиму відстежували кожну дію енергійного вченого, визнавши його політично небезпечним, якщо не націоналістом, то принаймні активним прихильником ворожого владі суспільного руху. І, врешті, терпець їм увірвався... і почалися репресії — насамперед Мушинка був позбавлений місця праці.

Кагебівську сваволю Микола сприйняв стримано, але дуже болісно. Після року безробіття уже відомий вчений, педагог змушений був податися у ... пастухи. Так, у пастухи (!) у своєму рідному Курові. П'ять років пастухуючи, нескорений Мушинка перетворив їх у польову лабораторію по нагромадженню ще доволі живого пісенного багатства лемків, якого

вистарчить в майбутньому на сотні наукових праць. Багато з них було підготовлено і видруковано у час випасання овець.

Цікава деталь, що кагебешники «пастуха» (за тимчасовим місцем праці) ввели в список на проведення цензури, в якому фігурували такі постаті як І. Огієнко, В. Щербаківський, І. Дзюба, І. Світличний, Є. Сверстюк, С. Гординський та ін.

Згодом Мушинка назве працю кочегаром в котельні «ідеальним місцем для науки», звідки міг здійснювати конференційні подорожі навіть за рубіж: в Польщу, Румунію. Югославські країни-українці навіть зуміли опублікувати книгу «Фольклор русинів Воєводини».

Котельня у Пряшеві виявилася місцем зустрічі світової української професури: Василь Маркусь із США, Богдан Кравченко, Андрій Нагачевський із Канади та ін., а також друзі з України, із Чехії та інших країн.

Незабутнім залишився вечір з нагоди 60-ліття Миколи Мушинки, проведений у драмтеатрі ім. М. Занковецької, на який зійшлася львівська інтелігенція на вшанування уже відомої активної постаті. Попередньо цю урочистість планувалось провести в актовій залі Інституту народознавства НАН України. Мені здалось, що це замале приміщення, і я запропонував і забезпечив можливість здійснити цю подію в престижному театрі. Після урочистостей, просто експромтом, виникла ідея у скульптора Еммануїла Миська зайти на традиційну чарку у його робітню, де відбулось дійство — скульптор за вечір виліпив погруддя Мушинки, яке згодом з почесними буде перевезено уже його власнику у Пряшів.

Дивовижна працьовитість і широкий спектр зацікавлень — академік Мушинка зумів підготувати 50 книжкових видань, понад тисячу статей, більше 350 рецензій та 200 наукових розвідок. Із захопленням вслухалась у доповіді на численних міжнародних конференціях, ловила кожне слово професора студентська молодь.

Вражає чіткість думки, збережений властивий йому делікатний гумор, непосидючість, спраглисть до подорожей, і у всьому цьому Маестро Мушинка щиро завдячує свої вірній супутниці на всіх життєвих шляхах, коханій дружині Магді, яка стала його оберегом.

Щедрої, ласкавої, спокійної осені!